

Піпченко Н.О.*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІЙНИХ ПЛАТФОРМ НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНУ КОМУНІКАЦІЮ ДЕРЖАВИ

В статтє описано перспективи впливания новых средств массовой информации на стабильность внешнеполитической коммуникации Российской Федерации. Автор предлагает комплексно рассмотреть роль новых медиа как инструмента внешней внутренней коммуникации, так как блоги, Twitter, YouTube осуществляют неоднозначное влияние на мировые политические процессы.

Ключевые слова: социальные медиа, внешнеполитическая коммуникация, РФ.

У статті описано перспективи впливу нових засобів масової інформації на стабільність зовнішньополітичної комунікації Російської Федерації. Автор пропонує комплексно розглянути роль нових медіа як інструменту зовнішньої та внутрішньої комунікації, тому що блоги, Twitter, YouTube тощо здійснюють неоднозначний вплив на світові політичні процеси.

Ключові слова: соціальні медіа, зовнішньополітична комунікація, РФ.

In the article are described the perspectives on the impact of new media on the stability of Russian external communication. The author proposes a complex approach that looks at the role of new media as a tool of external and internal communication, because new media such as blogs, Twitter and YouTube, have played a major role in episodes of contentious political action.

Keywords: social media, external communication, Russia.

Наукове дослідження проблем впливу інформації на всі сфери життєдіяльності людини розпочалось ще в кінці ХХ століття. Зокрема, еволюція наукової політологічної думки з питань інформаційного суспільства та інформаційно-комунікативних технологій (роботи Ф. Фукуями, С. Хантінгтона, І. Валлерстайна, Ж. Дюрозеля, Дж. Розенау, Ж.-М. Гуехенно, Д. Стоуна, С. Ромма, К. Мюллера, Ч. Шмітца, З. Бжезинського, А. Гора та ін.) свідчить про те, що будь-яка внутрішньополітична проблема (економічна, соціальна, екологічна, військова тощо), яка є предметом державної політики, знаходить своє відображення на зовнішньому рівні функціонування політичної системи будь-якої держави. Дж. С. Най-молодший, Д. Роткопф, М. Лібіскі, Т. Мартін, Д. Роналд, Дж. П. Шульц, Дж. Арквілла, Д. Ронфелдт, Р. Соломон, В. Дізард мл., Е. Антоін, Г. Геераертс та інші розглядають перерозподіл політичного впливу держави у сучасних міждержавних відносинах, процеси політичної десуверенізації держави, відзначаючи вплив мережі Інтернет на політичну владу для оптимізації політичних функцій держави у сучасному інформаційному

* кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

середовищі. Г. С. Сміт, Дж. Р. Купер, Ш. Дж. Браун, М. Леонард, Л. Нобл, Й. Курбалія, К. С. Рана, Д. Каппелер, А. Маттеуччі та інші обґрунтували використання сучасних комунікативних технологій як інструменту політичної влади на зовнішньо- та внутрішньополітичному рівнях існування держави.

Дослідженню соціально-політичної складової мережі Інтернет присвячено окремі наукові роботи, зокрема, О. Зернецької, В. Королька, Є. Макаренко, Є. Камінського, Г. Почепцова, В. Бебика, П. Сардачука, О. Кулика, О. Ялової, О. Кучмій, О. Шевченко, Д. Дубова, Н. Білан тощо. Загальні проблеми політичного впливу інформаційно-комунікаційних технологій на політичну діяльність держави висвітлено у наукових працях Л. Губерського, М. Михальченка, В. Гондюла, В. Бруза, Є. Тихомирової, О. Сосніна, М. Рижкова, А. Шинкарука, М. Розумного, І. Жовкви, А. Наджоса, О. Флюр, В. Александрюка та ін., в яких з'ясовуються проблеми політичного прогнозування, міжкультурного співробітництва, проблеми забезпечення національних інтересів України у сучасному інформаційному середовищі.

Вплив соціальних медійних платформ на формування зовнішньополітичної комунікації держави можна розділити на декілька етапів. Перший етап (середина 90-х років ХХ ст.) характеризується появою політичних інформаційних ресурсів у мережі Інтернет, зокрема, з'являються електронні версії всіх видів засобів масової інформації, веб-сайти державних, політичних, громадських установ, а також виникають перші соціальні мережі як інструмент здійснення зв'язку між групами осіб, об'єднаними специфічними інтересами. Завданням таких ресурсів було інформування громадськості про політичні, економічні, соціальні проблеми розвитку держави. В умовах формування другого етапу (початок ХХІ ст.) мережа Інтернет стає інструментом внутрішньо- та зовнішньополітичної комунікації, сприяючи появі «віртуального політичного простору», в якому починають діяти «віртуальні спільноти», об'єднанні спільними політико-ідеологічними рисами.

Американський дослідник Й. Бенклер у роботі «Багатство мереж: як трансформуються соціальна продуктивність ринків та свободи» [1] зазначає, що мережа Інтернет може позитивно впливати на розвиток громадянських відносин, в цілому, та мас-медіа, зокрема, тому що мережеві системи комунікацій сприяють появі різносторонніх потоків інформації, трансформуючи структуру мас-медіа та знижуючи вартість розповсюдження інформації. Розвиток соціальних медійних платформ сприяє зростанню політичної, громадської активності населення держави, тому що подібні дискусії у мережі Інтернет створюють онлайн-простір, в якому члени співтовариства співпрацюють, обмінюються політичними переконаннями, здійснюють функції громадського контролю дій органів державної влади. При цьому в умовах існування авторитарного режиму у державі такі мережеві комунікації дозволяють формувати «незалежні ідеї» можливого розвитку країни, знаходити однодумців не лише в межах національних кордонів, отримувати та поширювати різного роду інформацію та сприяти формуванню громадсько-активного населення, здатного здійснювати активну діяльність не лише у віртуальному, але й реальному середовищі.

Дослідженням проблем впливу російських соціальних медійних платформ на здійснення політичної комунікації держави займаються багато як російських, так і зарубіжних дослідників, серед яких потрібно виділити дослідження проведенні вченими Гарвардського університету під назвою «Публічний дискурс у російській блогосфері: аналіз політики та мобілізації в Рунеті» [2], дослідження Інституту миру США щодо впливу сучасних медіа (блогів) на розвиток політичних комунікацій у світі, а також роботу російської компанії «Яндекс», яка видає щорічний інформаційний бюлетень «Блогосфера російського Інтернету» [3, 4].

За даними служби Яндекса (blogs.yandex.ru) [3, 4], у російськомовній блогосфері у 2006 році було зареєстровано більше, ніж 1 150 000 блогів, а записів (постів) - більше 80 мільйонів, з яких лише 46% були активними, тоді як навесні 2009 року відповідно 7,4 мільйона блогів, з яких 6,9 мільйонів особистих щоденників і понад півмільйона співтовариств. Таким чином, активність російської сфери мережі Інтернет за три роки зростає більше, ніж в шість разів. У 2006 році російських блогів у світі було всього 2%, тоді як у 2009 році відбулось зростання до 5%, а записів російською мовою щодня створюється від 7% (2006) до 12 % (2009) порівняно із записами іншими мовами, хоча у середньому російськомовний блогер пише в три рази частіше, ніж західний.

У 2006 році російськомовні блоги були розміщені в основному на 14 блог-хостингах, серед яких виділялись LiveJournal.com, LiveInternet.ru, Blogs.mail.ru і Diary.ru. Всього на закордонні блог-хостинги приходить 38% російськомовних блогів. У 2009 році 70% усіх російськомовних блогів і 76% активних блогів розташовано на чотирьох сервісах: LiveJournal.com, Blogs.Mail.ru, Ya.ru і LiveInternet.ru. Якщо розглянути територіальне розміщення блогів, то російськомовна блогосфера транснаціональна - щоденники російською мовою ведуть користувачі Інтернету більш, ніж з 90 країн світу.

Отже, соціальні медійні платформи стають інструментом зовнішньополітичної комунікації, за допомогою якого відбувається інформування світової громадськості про внутрішньо- та зовнішньополітичне життя країни, а особи, які активно створюють подібний контент стали не просто журналістами «stand-up», а й виконують роль аналітиків, експертів, до думки яких прислухається громадськість. Наприклад, за даними опитувань компанії «Pew Internet Research», 34% американських блогерів вважають свої щоденники різновидом журналістики, також щодня блогери створюють близько мільйона записів російською мовою - близько 300 тисяч постів і близько 700 тисяч коментарів, з яких суспільно-політичним проблемам присвячено приблизно 25 % повідомлень.

Виходячи з цього, вчені Гарвардського університету досліджували російську блогосферу з травня 2009 року по вересень 2010 року за декількома категоріями: суспільна і політична, регіональна, культурна та інструментальна. З 1 000 000 досліджених блогів для детального аналізу відібрали 11 792 найпопулярніших, на основі яких було сформовано карту блогосфери, яку автори назвали «Discussion Core» («Ядро дискусій»). Крім того, гарвардські вчені провели аналіз частоти вживання слів залежно від типу блогів та аналіз їх популярності серед звичайних користувачів. Таким чином, дискусійне ядро російськомовної блогосфери складається з чотирьох основних мережевих тем: політичного і суспільного дискурсу (кластер, який фокусується на новинах), регіональної зони (переважно країни СНД), «інструментальної» зони (поширення замовленої інформації) і зони культури. В ході проведеного дослідження серед виділених кластерів потрібно звернути увагу на ті, в яких найчастіше обговорюються політичні проблеми або демонструються докази політичної і соціальної активності в Росії, зокрема [2]:

- суспільний дискурс, в основі якого знаходяться міжнародні мас-медіа – це кластер блогерів, увага яких зосереджена на перекладі та коментуванні повідомлень англійських веб-сайтів новин (New York Times, Washington Post, Wall Street Journal, The Guardian і BBC). Зокрема, 62,3% блогерів походять із Росії, але до кластеру входять блогери з США та Ізраїлю (близько 8%), а також вихідці з інших країн світу. Важливою особливістю, цього кластеру є те, що середній вік блогерів складає 37 років і вони є фахівцями у своїй сфері, зокрема професори, вчені, перекладачі, журналісти тощо, тобто вони є лідерами думок, з якими політичні, державні, громадські структури повинні налагоджувати зв'язки з метою просування власних інтересів;

- суспільний дискурс, в основі якого знаходяться російські медіа – це кластер, який зосереджений на обговоренні політичних питань, поточних подій, культури і особистого життя. Зокрема, 81,3% блогерів є росіянами, які аналізують та коментують внутрішні мас-медіа (Newsru.com, Lenta.ru, «Эхо Москви» і Gazeta.ru), при цьому політичної одностайності не спостерігається, тобто політичні інтереси блогерів не є сталими і можуть тематично змінюватись;

- націоналісти – до кластеру входять російські блогери крайніх і помірних націоналістичних спрямувань, зокрема, в ньому знаходяться представники демократичної опозиції, проурядового молодіжного угруповання, офлайн політичні і соціальні групи. Рух проти нелегальної імміграції є основним суспільно-політичним рухом, пов'язаним з цим кластером, але він також включає ряд блогерів – любителів історії, які дотримуються помірних політичних поглядів. Аудиторія цього кластеру складається в основному з російських (74,6%) і українських блогерів - чоловіків (11%);

- демократична опозиція – складається з блогерів, які входять до офлайнових демократичних опозиційних груп, зокрема, руху «Солідарність» (політичне об'єднання декількох опозиційних демократичних партій). Головними інформаційними джерелами кластеру виступають веб-сайт Г. Каспарова, чемпіона світу по шахам, а нині лідера опозиційного руху «Інша Росія», grani.ru – провідний опозиційний сайт новин, а також сайти політичного руху «Солідарність» і «радіо Свобода – вільна Європа». Крім обговорення демократичних і опозиційних політичних проблем, саме в рамках цього кластера за потреби можна здійснити політичну мобілізацію певних груп населення Росії;

- фінансово-економічний дискурс – представники кластеру активно коментують бізнесово-економічні мас-медіа, зокрема, веб-сайти «Ведомостей», «Коммерсанта», «ForbesRussia» і «Smart Money». Крім того, блогери посилаються на статистичні дані і дослідження, читають і роблять перепосилання на записи інших блогерів, які здійснюють фінансово-економічний аналіз. Члени цієї групи переважно чоловіки (87%), які свідомо дотримуються політичного нейтралітету, висловлюючи опозиційне ставлення до політики лише за потреби;

- соціальні та екологічні активісти – цей кластер організований навколо соціального і екологічного рухів в Росії, добродійності і охорони історичних пам'яток. Гендерні показники цього кластера (66,7% жінок, 33,7% чоловіків) демонструють високу частку жінок, протилежну загальному розподілу (67,3% чоловіків і 32,7% жінок). Найпопулярнішими інформаційними ресурсами є веб-сайти washne.net, charity.ru, avtonom.org, які пропагують ідеї екологічних та суспільних протестів.

Ще одним соціально - медійним каналом, який можна використовувати для зовнішньополітичної комунікації є YouTube або популярний російський аналог для обміну відео-файлами RuTube.ru, на яких розміщено відеоролики розважального, гумористичного і політичного контенту як комерційного походження (зверху вниз), так приватного виробництва (з низу вгору). Якщо аналізувати тематичне наповнення політичних кліпів, то головними проблемами є корупція, свобода слова, зловживання владою правлячою елітою, націоналістичні проблеми, екологічна ситуація в містах і країні в цілому.

Враховуючи існуючу політичну ситуацію у російськомовній частині мережі Інтернет, правлячі кола країни стали активно освоювати соціально - медійні канали для спілкування з внутрішньою та зовнішньою аудиторією. Зокрема, для представництва інтересів Президента РФ відкрито такі мережі ресурси [5]: news.kremlin.ru («Президент Росії / Новини») - на сайті публікуються новини, виступи, стенограми, документи про діяльність Президента РФ, інформація про поїздки і візити, телеграми, фото, відео, аудіо, інша поточна ін-

формація; існують також версії веб-сайту для смартфонів і стільникових телефонів (pda.kremlin.ru) та для осіб, які мають проблеми з зором (special.kremlin.ru); blog.kremlin.ru - «Відеоблог Дмитра Медведєва»; letters.kremlin.ru («Лист Президенту») - сервіс відправки звернень до глави держави; www.uznay-prezidenta.ru - веб-сайт для дітей шкільного віку; community.livejournal.com / blog_medvedev / - дискусійний майданчик глави держави на одному з популярних блогів «LiveJournal»; @ KremlinRussia - офіційний канал Президента Росії в соціальній мережі «Twitter» та його англійська версія (@ KremlinRussia_E); www.youtube.com / kremlin - офіційний канал Президента Росії на відеохостингу «YouTube».

У червні 2011 року Міністерство закордонних справ Росії відкрило офіційні облікові записи у соціальній мережі «Twitter» російською (MID_RF) та англійською мовами (MFA_Russia). Головна мета проекту – поширювати серед користувачів Інтернет-простору інформацію про зовнішню політику Росії та висвітлювати позицію держави з актуальних проблем розвитку міжнародних відносин.

У дипломатичному «Twitter'i» буде представлено анонси заходів за участю керівництва російського зовнішньополітичного відомства, а також цитати з виступів міністра закордонних справ та його заступників. У МЗС Росії сподіваються на те, що новий ресурс буде розрахований на широку аудиторію і особливо на росіян, які перебувають за кордоном. Наприклад, користувачі зможуть отримувати інформацію на мобільні телефони та комунікатори, якщо виникатиме надзвичайна ситуація в країні перебування. Вибір для реєстрації зовнішньополітичного відомства саме у соціальній мережі «Twitter» пов'язаний з активним розвитком цієї медійної платформи, яка була одним з важливих каналів поширення інформації про події на Близькому Сході.

Таким чином, російськомовні соціальні медійні платформи переважно знаходяться за межами прямого державного контролю, хоча відкриття офіційних акаунтів державних структур свідчить про спроби здійснення непрямого впливу на цю сферу. Інформаційний ресурс, який використовується російськомовними блогерами для висвітлення суспільно-політичних та зовнішньополітичних питань розвитку Росії, є переважно закордонного походження, а головні теми, яким приділяється увага зосередженні на здійсненні контролюючих функцій дій керівництва держави. Частина російськомовної блогосфери використовується не лише для обговорення політичних проблем і критики урядових дій, але й для мобілізації політичної і соціальної діяльності, що сприяє активізації діяльності урядових структур у мережі Інтернет.

За умов сучасного розвитку соціальних медійних платформ складно однозначно оцінити вплив російської політичної блогосфери на політичне життя держави, також подальшого дослідження потребують проблеми вивчення ефективності мережеских засобів соціальних рухів та аналізу «кіберпростору» як елемента соціально-політичної системи, який здійснює вплив на всі сфери життєдіяльності людства.

Список використаних джерел

1. Benkler Yochai The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom. – Yale University Press: 2006 - 528 p.
2. Etling Bruce, Alexanyan Karina, Kelly John, Faris Robert, Palfrey John, Gasser Urs Public Discourse in the Russian Blogosphere: Mapping RuNet Politics and Mobilization // Berkman Center Research Publication № 2010-11. October 19, 2010 – 46 p.
3. Информационный бюллетень «Блогосфера Рунета» // Аналитическая группа департамента маркетинга компании «Яндекс» - весна 2009 – 9 с.

4. Информационный бюллетень «Блогосфера российского Интернета» // Аналитическая группа департамента маркетинга компании «Яндекс» - осень 2006 – 10 с.
5. Официальные сетевые ресурсы Президента России [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://kremlin.ru/about/resources>